

УДК 372.881.111.1

*Лариса Крисак,
аспірант інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО АНГЛОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Стаття присвячена проблемі навчання майбутніх медиків англомовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення. Розглядається діалог-розпитування та діалог-дискусія як засоби формування іншомовного професійного спілкування майбутніх лікарів. Автор доводить необхідність проведення занять дискусійного характеру та визначає вимоги до системи вправ в процесі іншомовної підготовки студентів медичних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: англомовне професійно орієнтоване діалогічне мовлення, майбутні медики, діалог-розпитування, діалог-дискусія, система вправ.

Стаття посвящена проблеме обучения будущих медиков англоязычной профессионально ориентированной диалогической речи. Рассматривается диалог-расспрос и диалог-дискуссия как средство формирования иноязычного профессионального общения будущих врачей. Автор доказывает необходимость проведения занятий дискуссионного характера и определяет требования к системе упражнений в процессе иноязычной подготовки студентов медицинских высших учебных заведений.

Ключевые слова: англоязычная профессионально ориентированная диалогическая речь, будущие медики, диалог-расспрос, диалог-дискуссия, система упражнений.

The problem of future physicians training the English professionally oriented dialogue speech is described in the article. A dialogue-questioning and dialogue-discussion are observed in the article, as the means of forming professional communication of future doctors. The author proves the necessity for simulation games using and determines the requirements to exercise selection during language training in high medical schools.

Key words: English professionally oriented dialogue speech, medical students, dialogue-questioning, dialogue-discussion, exercise system.

Сучасний стан вищої медичної освіти вимагає підвищення якості професійної підготовки майбутніх лікарів відповідно до світових і загальноєвропейських стандартів з метою посилення конкурентоздатності вітчизняної вищої медичної освіти, оптимізації умов для міжнародної мобільності студентів-медиків і розширення можливостей українських медичних фахівців на вітчизняному і світовому ринках праці.

В Програмі розвитку вищої медичної освіти до 2015 року процес вивчення іноземної мови (ІМ) розглядається як вагомий фактор, що дозволяє сучасному фахівцю здійснювати професійне іншомовне спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях.

Випускник медичного вищого навчального закладу (ВНЗ) повинен проявляти готовність до іншомовного діалогу в професійному міжкультурному просторі, вміти орієнтуватися у зростаючому потоці інформації, аналізувати свою професійну діяльність в рамках медичної практики провідних країн, що передбачає володіння сукупністю знань про культуру країни, мова якої вивчається. В цьому контексті доцільною і методично виправданою є професійно орієнтована, комунікативна підготовка з ІМ у вищому навчальному закладі, що передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування в різних сферах.

Професіоналізація навчання іноземних мов висуває головною метою підготовку фахівця, здатного використовувати ІМ як інструмент професійної діяльності та професійного пізнання. Тому даний напрям у практиці викладання ІМ у вищій школі можна вважати в даний час одним з найактуальніших.

У методиці навчання ІМ йде постійний пошук шляхів удосконалення системи професійної освіти. Для професійно орієнтованого навчання студентів іншомовного діалогічного мовлення (ДМ) вже існує певна теоретична база. Проблему навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення (ПОДМ) досліджують видатні українські та зарубіжні педагоги, психологи та методисти (П. О. Бех, О. Б. Бігич, Л. В. Биркун, Н. Ф. Бориско, Н. І. Войткевич, Л. В. Гайдукова, Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез, К. К. Єфремова, Ю. П. Зінов'єва, Л. Б. Котлярова, Г. В. Кравчук, Л. Я. Личко, Л. О. Максименко, О. М. Метьолкіна, О. М. Морська, С. Ю. Ніколаєва, Я. В. Окопна, Ю. І. Пассов, О. П. Петрашук, І. В. Рахманов, В. Л. Скалкін, О. Б. Тарнопольський, І. В. Чірва, С. П. Шатілов, Т. Dudley Evans; Т. Hutchinson, С. Kennedy, R. Mackay; J. C. Richards, P. C. Robinson).

Науковці розглядають процес навчання ПОДМ з урахуванням відмінностей у сферах спілкування, професійних ролях, типах професійних діалогів, мовному і мовленнєвому матеріалі тощо. Докладно описано понятійну систему теорії діалогу, розроблено технології та сформульовано конкретні рекомендації щодо навчання цього виду мовленнєвої діяльності, визначено об'єкти контролю рівня володіння ДМ, досліджено особливості

навчання культури міжособистісної комунікації, визначено засади психології спілкування.

Водночас інноваційна методика навчання студентів медичних спеціальностей англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення (АПОДМ) не була предметом спеціальних досліджень. Тому метою даної статті є виявлення ефективних шляхів підготовки майбутніх медиків до іншомовного професійного спілкування.

Наукова новизна дослідження зумовлена авторським підходом до проблеми навчання студентів медичних спеціальностей АПОДМ.

Завдання статті:

- розглянути особливості діалогу-розпитування та діалогу-дискусії в рамках іншомовної медичної комунікації;
- визначити головні вимоги до комплексу вправ та завдань для формування комунікативних умінь майбутніх медиків в рамках професійного діалогічного практикуму.

Дисципліна «Іноземна мова» розглядається як частина програми гуманітаризації вищої освіти і будується на міждисциплінарній інтегративній основі, тому важливо вирішити питання про те, яким чином можна забезпечити інтеграцію між ІМ зі спеціальними предметами, яка ступінь цієї інтеграції і в яких формах комунікативної чи іншої діяльності вона повинна виражатися. Професійно спрямована медична англійська мова є інтегрованим предметом, навчання якого поєднує в собі цикли навчання граматики, лексики, орфографії та пунктуації класичної англійської мови, а також вивчення граматики, лексики та стилістики медичної англійської мови. Курс пов'язаний із клінічними дисциплінами та загальним медичним циклом [1, с. 77].

Визначення базових засад викладання ІМ на різних факультетах за такими фахами, як «Лікувальна справа», «Стоматологія», «Фармація», «Медична психологія», «Педіатрія» має принципове значення як для ефективної організації навчального матеріалу, так і для результативної методики його введення, закріплення та активізації. Професійно орієнтована підготовка майбутніх медиків до іншомовного спілкування буде успішною, якщо створити умови для практичного використання ІМ, як засобу здійснення видів професійної діяльності, що включають лікувальну, профілактичну, діагностичну, реабілітаційну, психолого-педагогічну, організаційно-управлінську та науково-дослідну функції.

У вітчизняній методиці викладання ІМ виокремлюють чотири основні типи діалогів: діалог-розпитування; діалог-домовленість; діалог-обмін думками; діалог-дискусія [3, с. 152].

У зарубіжній методиці розрізняють п'ять різновидів діалогів: діалог-розпитування; діалог-волевиявлення; діалог-обмін враженнями; дискусійний діалог; етикетний діалог [2, с. 113].

Основними характеристиками професійно орієнтованого діалогу є: ініціативність, реакційність, виразність і спрямованість мовлення, логічний

взаємозв'язок і взаємозумовленість реплік діалогу, спонтанність мовлення; відповідність комунікативного поведження в ситуації і наміру партнера [4, с. 16].

Наш досвід роботи зі студентами медичних спеціальностей свідчить, що у студентів I курсу певною мірою вже сформовано навички ДМ. Проте навички професійно орієнтованого комунікативного спілкування ще не склалися в повному обсязі. Репліки однотипні за своєю структурою, не відображають лінгвістичні особливості ДМ (еліптичність речень, вставні конструкції). На I курсі в процесі навчання ДМ студенти лише накопичують навчально-професійний досвід на матеріалі прочитаних текстів або почутої інформації за фахом. Подальше навчання спрямовано на формування вмінь предметно-професійного спілкування, яке передбачає набуття навичок у студентів стосовно створення власних висловлювань у межах заданих тем, підтримки обговорення проблем, пов'язаних з медичною специфікою. На II курсі навчання ДМ має на меті розвивати вміння професійного спілкування. Студенти повинні вміти вести непередготовлений діалог на професійні теми, використовувати в діалозі аргументи, які підтверджують правильність висловлювання, вміти відстоювати свою точку зору. Майбутнім лікарям слід брати участь у бесіді чи дискусії на професійні теми та спілкуватися при цьому з кількома співрозмовниками.

Особливе місце в системі навчання студентів медичних спеціальностей АПОДМ займає граматичний аспект. Неправильне оформлення мовлення веде до порушень логіки висловлювань, що неприпустимо в професійному спілкуванні. У зв'язку з цим, рівень володіння граматичним матеріалом часто виявляється недостатнім для професійного спілкування. Необхідно виділити конкретні граматичні структури, характерні для англійського діалогічного мовлення медичного профілю. Викладач повинен дати певні інструкції щодо вживання граматичних структур у процесі професійного спілкування разом з формулами мовного етикету, фразеології, фаховою термінологією тощо. Викладачу рекомендується постійно акцентувати увагу студентів на цих мовних явищах та їх повторюваності у процесі спілкування.

Професійно орієнтованому ДМ медиків притаманні всі комунікативні функції. Найбільш прийнятними й доцільними для навчання англійського професійно орієнтованого діалогічного мовлення студентів медичних спеціальностей ми вважаємо діалог-розпитування та діалог-обговорення (дискусію).

Професійно орієнтований діалог-розпитування характеризується наявністю однієї конкретної теми (наприклад, хворий на огляді у лікаря, покупка ліків в аптеці). Відповіді на запитання можуть варіюватися від лаконічних до розгорнутих. Під час діалогу-розпитування мають формуватися вміння студента ставити запитання, уміння перепитати, уточнити інформацію у співрозмовника, висловити сумнів, невпевненість,

задоволення щодо почутого. Зазначимо, що питання є одним із основних об'єктів аналізу та дослідження в професійній комунікації лікаря з пацієнтом, а також виступають головним типом комунікаційної поведінки лікаря при зустрічі з хворим та основною формою його фахової мовленнєвої діяльності. В діалозі-розпитуванні за допомогою питань вводиться і розвивається тема, відбувається обмін інформацією між учасниками з метою покращення стану здоров'я пацієнта, досягається встановлення вірного діагнозу і призначення лікування. Як фактор динамічності процесу спілкування, питання лікаря є елементом, який спонукає пацієнта до повідомлення інформації, активізує мовленнєву дію в діалозі.

Найскладнішим є діалог-обговорення (дискусія), коли співрозмовники намагаються виробити певне рішення, дійти певних висновків, навести аргументи та докази. Такі діалоги є спонтанними і можуть виникати на різноманітних міжнародних конференціях, консилиумах, форумах медичних працівників тощо. Уміння вести діалог-дискусію з фаху дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, створити умови творчого напруження, результатом якого є усне висловлювання кожного студента. Обов'язковою умовою дискусії є наявність проблеми. Наприклад, студенти на заняттях можуть брати участь в обговоренні таких питань як професія лікаря та її специфіка, трансплантація органів, довкілля та його вплив на здоров'я людини, лікарські помилки і їх причини. Предмет обговорення може бути заданий за допомогою мотиваційно-стимулюючого тексту, перегляду автентичного відеоматеріалу тощо.

Наведемо кілька комунікативних завдань до вправ на створення студентами означених діалогів у межах фаховим тем, передбачених навчальною програмою з ІМ у медичному ВНЗ.

Вправа 1. Викладач: Ми знаходимось у лікарні на прийомі у лікаря-кардіолога.

Хвора С. скаржиться на сильні болі в області серця, серцебиття і задишку. Болі віддають в ліву лопатку. Зазвичай напад починається при фізичному навантаженні. Іноді напад починається навіть тоді, коли вона просто сидить і відпочиває, або вночі. Напади тривають 10–15 хвилин, повторюються до 5 разів на день. Під час нападу хворій важко дихати, не вистачає повітря. Щоб полегшити свій стан, хвора приймає валідол або валокордин, але вони не допомагають.

Завдання першому партнеру: Ви – лікар. Зверніться до пацієнта, з'ясуйте ознаки, симптоми та перебіг захворювання, призначте схему лікування, заспокойте хворого.

Завдання другому партнеру: Ви – пацієнт. Зверніться до лікаря зі своєю скаргою. Поясніть свій стан здоров'я. Запитайте про призначення курсу лікування та його ефективність.

Очікуване висловлювання студентів: діалог-розпитування з елементами пояснення.

Вправа 2. Викладач: Ми всі – учасники міжнародної конференції. В залі присутні лікарі з різних країн. Обговорюються питання:

- «Effective treatment of infectious children diseases»;
- «Taking antibiotics»;
- «Vaccination – Pros and Cons»;
- «Fever in children».

У всіх вас є своя власна точка зору. Висловіть її. Намагайтеся переконати своїх колег у своїй правоті. Обґрунтуйте свої переконання.

Очікуване висловлювання студентів: груповий діалог-дискусія.

Для того, щоб навчити студентів медичних спеціальностей АПОДМ, необхідно використовувати комплекс вправ, який би відображав специфіку та динаміку розвитку професійно орієнтованих комунікативних вмінь, що складають основу цих вправ. Головною вимогою до комплексу вправ є моделювання природних актів комунікації, застосування проблемних та ситуативно спрямованих завдань, які стимулюють студентів до активної мовленнєвої діяльності, дискусії та виявлення відношення до співрозмовника та предмету обговорення того, про що йдеться.

Практика організації процесу професійно орієнтованого навчання ІМ свідчить про те, що вправи повинні відповідати таким вимогам: заданість ситуації; професійна спрямованість завдань; природність ситуації спілкування; вмотивованість мовленнєвої дії студента; наявність вказівок на дію з матеріалом; новизна.

За відсутності реальних умов професійної іншомовної комунікації великого значення набуває використання таких засобів навчання, які максимально можуть наблизити процес вивчення ІМ до ситуацій спілкування. У даному випадку провідними виступають ігрові технології, які реалізуються через професійний діалогічний практикум з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Останні, в свою чергу, відкривають для вивчення ІМ нові можливості, серед яких більша наочність через використання звуку та анімації, різноманітні прийоми візуалізації вимови, інтенсифікація та індивідуалізація навчального процесу, доступ до фахових джерел та словників різних типів, комунікація з носіями мови засобами мережі Інтернет тощо.

Для того, щоб студенти могли впевнено вживати мовні явища ІМ, потрібна велика кількість повторень цих явищ, де вони програються в різних мовних ситуаціях. Чим більша кількість ситуацій генерується, тим більш стійким стає вживання відпрацьованих мовних явищ. Підсумкові заняття закінчуються складанням та презентацією студентами власного комунікативного продукту, максимально наближеного до реальної мовної практики. Така форма роботи на заняттях сприяє подоланню різкого переходу від навчальних умов до природного спілкування і формує у студентів усталені асоціативні зв'язки. А відповідні ігрові моделі готують до спілкування в побутових та професійних умовах.

Важлива роль при складанні комплексу вправ відводиться смисловій

значущості та цілісності навчальних матеріалів. Вправи повинні носити багатофункціональний характер, тобто, паралельно тренувати лексичні, граматичні та фонетичні явища, коли студент виконує певне комунікативне завдання. Всі вправи повинні бути пов'язані єдиним контекстом спілкування. Домашні завдання також повинні включати в себе елементи творчості. Наприклад, студенти можуть скласти діалоги між лікарем і пацієнтом, або фармацевтом і відвідувачем, лікарем з лікарем за аналогією зі зразком.

Коли рівень володіння АПОДМ є високим, викладач подає лише тему дискусії. Студенти самостійно знаходять необхідний матеріал для підтвердження своєї думки. Можна запропонувати ділову гру з поділом групи на команди з різними функціями (дві команди ведуть дискусію, де перша команда висуває для обговорення певну думку, а друга намагається спростувати її).

Таким чином, в процесі навчання майбутніх медиків АПОДМ реалізується творчий потенціал студентів, розвивається їх уява, фантазія, мислення, виникає внутрішній мотив говоріння іноземною мовою завдяки природному бажанню висловити свою думку і взяти особисту участь у вирішенні значущої для них потенційної проблеми. Досягнути високого іншомовного комунікативного рівня майбутнього медика можливо при: впровадженні ігрового моделювання на заняттях; проведенні занять дискусійного характеру, що значно активізують мовленнєві дії; орієнтації на професіоналізацію та міжпредметну інтеграцію; застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій; розробці комплексу вправ, який би відображав специфіку та динаміку розвитку професійно орієнтованих комунікативних вмінь майбутніх медиків.

Перспективи подальших досліджень передбачають застосування отриманих результатів під час створення системи вправ для формування іншомовних фахових комунікативних вмінь майбутніх лікарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ефремова Е. Ф. Педагогические условия совершенствования иноязычной подготовки студентов медицинских специальностей / Е. Ф. Ефремова // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 9. – С. 76–81.
2. Методика преподавания иностранных языков: общий курс : [учеб. пособие] / отв. ред. А. Н. Шапов. – М. : АСТ:АСТ МОСКВА: Восток – Запад, 2008. – 253 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2011. – 344 с.
4. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою / Н. А. Сура. – М. : Вид-во Східноукраїнського НУ ім. В. Даля, 2008. – 126 с.